

ABONNEMENT

Pays étrangers
Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İctihad,, Constantinople

Téléph: St. 865
xxvème ANNÉE
15 Août 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca
İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ
No: 303

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2, Âlâ kâğıd-
lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:
1904 — Genève.

Yirini beşinci sene
15 Ağustus 1930

Büyük Ölümler

MAHMUD SADIK BEY

Hüseyin Tosun dan, Ahmed Riza dan sonra aziz arkadaşımız Mahmud Sadık Bey ebediyet ummanına atıldı.

Mahmud Sadık Beyi 36 sene evvel kitapçı Kaspar Efendinin kitabhanesinde tanıdım ; Almanyadan yeni avdet etmişti. Oraya hükümet tarafından esbak ziraat nazırı merhum Celâl Beyle beraber ziraat tahsiline gönderilmiş idi. Fakat bilmem neden ziraat işlerinde kullanılmıyordu. Ben henüz mektebi tıbbiyeden diploma almış 25 yaşında askeri tabibi idim. **Maarif** isimli ve Mahmud Sadık Beyin idaresi altında, o zaman intişar eden mecmuaya **Doktor ünvanlı** imza ile ilk yazı yâzdığım mecmua idi. Yazılarım **uyku** ve somnambulisme haklarında idi.

Sultan Abdül Hamid idarei mutlakasını yıkmak gayesile diğer iki üç arkadaşla yaptığımız İctihad ve Tarakkî Cem'iyeti hafiyesine tarafımdan vaki olan davete korkusuz ve tereddüdsüz icabet etmişdi, aradan çok geçmek-sizin hükümet her birimizi bir tarafa ta'yin suretile teb'id ve nefy etdi. O bizlerden daha müte'enni ve daha az fevranlı olduğundan, İstanbulda kalabildi. 14 sene Trablus Garbde İsviçrede, Fransada, Avusturyada, Mısırdakaldıktan sonra 1908 de İstanbula gelebildiğim vakit Mahmud Sadık Beyi **Yeni gazete** nin **Takvimden yaprak** larını yazar buldum. Takvimden'yaprak, meşhur Hervieux nun **Note d'un Parisien** i tarzında ve zamanın en yeni ve canlı hadiselerinin tenkid ve tahlillerini ihtiva ediyordu. Her gün bu kadar ince nükteleri nasıl bulduğunu kendisine bir gün sordum: «rüshla» cevabını vermişti. **Serve-ti Fünun** un fenni makalelerini o yazar, beşer zekâsının fütuhâtı hakkında bize ma'lumat verirdi. **Tekâmül** adlı romanı kendisine roman-

cılıkdâ, en yüksek romancılarımız arasında yer verir.

Son senelerde ve Behic Beyin umumî müdürlüğü esnasında **Demiryollar Mecmua-sı** nı o tesis ve idare etdi. Onun kurmuş olduğu esaslar sayesinde bugün bu mecmua en güzel ve yalnız demir yollarına değil medenî dünyanın en belîğ terakki hareketlerine aid ma'lumat da ihtiva eden aylık mecmuamızdır. Mahmud Sadık Beyin yaşayan ve yaşayacak eserlerindendir.

Mahmud Sadık Bey vefat ettiği gün 302 numrolu **İctihad** basılmışdı, bundan dolayı kendisinden ve vefatından 16 gün teehhürle bahs ediyorum. Matbuatımızın ve mütefekkir zümrenin büyük muharrir ve mütefekkir hakkında, layık olduğu derecede alâka ve tes'sür gösterdiği iddia olunamaz. Bizde ölümlere merbut kalma âyini yok. Halbuki dirilerin hayatı ölümlerin hayatlarla doludur.

Dr. G. Le Bon **Evolution du Nonde Actuel** de ölümlerin hükm ve diriler üzerindeki nüfuzu hakkındaki bahsile, bu ictima'î ve biologia'î hakikat üzerine mebzul bir nur saçar.

Bizim gözümüz ve gönlümüz bu hakikatları görmüyor. Alâkamız kısa nazarlı ve sefil bir derecede hodbindir. Fransanın birkaç sene evvel Baş Vekili olmuş olan **M. E. Herriot** «Bir millet için, mazi, hal ve istikbâl arasındaki rabitanın koparılması kadar tehlikeli hiç bir şey yekdur» diyor. Ölümlerle rabitamızı kesmemiz küfran ve maziye nisyandır ve bir ağacın köklerini unutması ve istihkar etmesi gibidir. Zamanımızın münteşir ve hasta bir zihniyetini feci' bir surette gösteren şu maveka'î dinleyelim :

Bundan sekiz on gün evvel fikrî evladları-mızdan, Erib Bey, Dyarbekir havalisi **Türk Ocakları** müfettiş muavini Erib Bey beni ziyarete gelmişti. Yusuf Akçura Beyin **Türk**

yılından bahs ederek «merhum İspartalı Hakkı B. den tek bir kelime ile bahsetmemiş olmasını çok ayıb görüyorum, çünkü merhumun **Türk - cülük** yolundaki gayreti çok büyüktür, biz gençlere Türkcülüğü o verdi. Hakkı Beyin Türkcülükteki rolü hakkında **İctihad** a bir mekale yazacağını ve bu suretle bu muhterem ölüyü tebcil edeceğimi kendisine söylediğim bizim müfettiş Beyin «ölüyü ne medh edeceksin, bir diriyi medh et ki bir gün sana bir eyiliği dokunur nasihatına ma'ruz kaldım» dedi. Erib B. bunu bir mekale halinde yazacağını da ilave etmiş olduğundan bir mahremlik mevzu'ı bahs değildir. Türk Ocakları müfettişi bey, mu'avini Erib Beye böyle bir nasihat havale etmesi sebebiyle şayanı takdirdir, çünkü olduğu gibi görünmüş - dür. Riyakarlık yokdur, maske yokdur Biz **utilitarisme** i miskîn bir manfa'at perverlikle karışdırıyoruz, halbuki bunların yekdiğerile hiçbir münasebetleri yokdur. Mahmud Sadık Bey, hayatda ve mematda daima eyilik ve yükseklilik ilham eden varlıklardandır. Ölülere, medh ve tebcile layık iseler, medh ve tebcil etmekde, en büyük ve nüfuzlu ricali medh etmekden bin defa daha çok fayda vardır; bu fayda ma'seri bir faydadır, aynı zamanda ma'seri de olmıyan ferdi olan fayda, pek lağar ve korada bir faydadır. Hakiki menfa'at umumi ve şamil menfa'at ve kuvvettir « Ölülere medh etmekde ne fayda var, medh edeceksen bir diriyi medh et ki, bir gün sana bir eyiliği dokunur » nasihat ile âmil olmak ictima'i bir husrana götürür. Hür, açık özlü **Türkie** maziye, hali, istikbali yekpare tutar ve en büyük eyiliği ölü olsun diri olsun her eyiyi tebcilde ve şahsi için hiç bir menfa'at beklememekde bulur,

AB. DJ.

BÜYÜK MİLLETLERİN RUHLARI

VII

İngilterede sınıflar

İngilterede sınıfların tarihini başka bir eserde gösterdim, [*]. Buradan, mevzuumla doğrudan doğruya alakadar bir kaç mülâhaza alıyorum ve buna pek az şey ilave ediyorum.

[1] İngilterede kanunî esasının ve siyasi cemiyetin inkişafı «Le Développement de la Constitution et de la Société politique en Angleterre» ünvanlı kitabımıza müracaat edile.

E. B.

Evvela, İngiltere hükûmetinin aslî seciyesi bir irticac [Oscillation] dır, ki yekdiğerine zıd iki siyasi fırkayı bilmünavebe mevkii iktidara getirir. Mevkii iktidarı birinden diğeri nevbet ve fasıla ile nakl etdirir. Eğer bu fırkalardan biri munhasıran bir sınıflı temsil etseydi bu sınıfın menfa'atı ve ihtirasları, teşri'de [Législation da] bir kasr ve tahdid olmaksızın, tatmin olunmak ihtimali bulunurdu ve bu halden de netice olarak tazyikkâr bir **Régime** husule gelebilirdi. İngilizler için hüsnî talî eseridir, ki Manche denizinin ötesinde fırkaların, âyini, azaları arasında, rabita hidmetini gören bir mazisi vardır, Bu mazi nin an'anası her iki fırkada bazı aileleri ve bazı mahalleri, yekdiğerlerine sıkı sıkıya bağlar ve menfaati hazır alâkalarından tamamen âzade olarak, bir maksad için, muhaliflerinin maksadına karşı müttehid tutar.

Fırkaların tertibi bilhassa tarihidir, halbuki sınıfların tertibi «Stratification» u iktisadi dir. ba'zı kerre, yekdiğeri üzerine mevzu' tabakaların taksimatı arasında takribi tevafukun bulunduğuluştur; fakat hiç bir zaman bu tabakalar arasında ittisal ve mezc vaki olmamıştır.

Bu hususta tarihin şükûhu, mazi hakkında dindarane hürmet ve ri'ayet, hürriyeti ferdiyenin muhafızı gibi icrayı tesir etmiş ve etmekde bulunmuşlardır.

Fakat siyasi fırkalar ve ictimaî sınıflar arasındaki temayüz [distinction] ın muasırı cemiyetde paydar olabilmesi muhtemel değildir. Sınıflar, sarîh bir surette fırkalar halinde teşekkül etmek üzeredirler. Her gün daha ziyade çetin olan bu hayat mübarezesinden hali hazır menfaatları diğeri bütün alâkalara galebe eden alâkalar vücuda getirmektedir. Ve tarihi râbı-talar küçük bir çekme te'sirile çözülüyor. Siyasi cemiyet, yekdiğerile mütesadım parçe [Bloc] lara munkasım gayri mütecanis ve müteharrik bir kitle olarak arzı vücud ediyor. Yeni zamanların ibtidasında, ictimaî sınıflar bir aralık, sınırları üzerinde birbirlerine o kadar yaklaşmış, aralarındaki hudud o kadar alçak ve atlayıp geçilmesi o kadar kolay idi, ki dahili taksimatı taliyeyi havi münferid bir sınıf ad edilebilirdi. Envazi'den başlayarak, ancak, şeref ve haysiyet i'tibarile en yüksek olanda karar kılan yekpare meyl [Pente unie] nin XVIIIinci asırda sanayi'in büyük tevessu'u tesirile nasıl kopduğunu, parçalandığını ve arazi aristok-rasyasının [yani büyük toprak sahiplerinin]